

Lukijan elämystä etsimässä: Lauri Viljanen Kilven ja Sillanpään kriittikkona

Suomalaisen kirjallisuuden kaanonin kaksi sotienvälisen ajan vankku-
matonta tukipilaria ovat Volter Kilpi ja F. E. Sillanpää. Jälkimmäisen
matka maineeseen ja kunniaan kulki jo hänen elinaikanaan, vaikkei vas-
taanotto aina suinkaan ollut täysin ristiriidaton. Kilven tie oli alussa ki-
visempi, mutta sen on kruunannut jälkimaailman yhä kasvava kiinnos-
tus hänen tuotantoonsa. Lauri Viljasta voidaan osaltaan pitää tuon kaa-
nonin rakentajana, ja jälkiä hänen aikalaisreseptiostaan on havaittavissa
vielä nykypäivän tutkimuksessa.

On syytä tarkastella yli puolen vuosisadan tarjoamasta perspektiivis-
tä, mitkä seikat Viljasen näkemyksissä painottuivat ja miten hänen tul-
kintansa sijoittuivat aikansa kehyksiin. Samalla näkökulma laventuu yk-
sityisen arvostelijan lukukokemuksista kohti yleisempää vuosisadan al-
kupuolen kirjallisen odotushorisontin tarkastelua. Tällöin nimenomaan
Kilpi ja Sillanpää ovat edustavia kohdekirjailijoita, uudistivathan he
molemmat suomalaista romaania, joskin kumpikin omaan suun-
taansa.¹

1. Ongelmallinen Volter Kilpi

Volter Kilpi oli niin Viljaselle kuin useimmille muillekin aikalaiskriiti-
koille ongelmallinen tapaus. Hänen teoksensa *Alastalon salissa* on suo-
rastaan klassinen esimerkki reseptiteorian esittämästä näkemyksestä,
jonka mukaan ilmestyvän teoksen ja lukijakunnalle tutun odotushori-
sontin välillä saattaa olla niin suuri esteettinen etäisyys, että yleisön on
vähitellen koulutettava itsensä ymmärtämään teosta.² Uusromantikko-

¹ Valkama 1983, 231.

² Ks. esim. Jauss 1979, 135.

na tunnetun Kilven uusi suunta sai arvostelijat ymmälle, ja romaani otettiin vastaan ristiriitaisin tuntein.

Näin kävi siitä huolimatta, että kustantaja oli ryhtynyt etukäteistoi-
miin. Kun Kilpi julkaisi vuonna 1933 romaaninsa ensimmäisen osan, Otava oli lähettänyt sen ensin sitomattomina arkkeina muutamille ar-
vostelijoille kuten Koskenniemelle ja Viljaselle, jotta heille jäisi tarpeek-
si aikaa arvostelun valmisteleeseen.³ Tästä valmisteluajasta huolimatta näyttää Viljanenkin olleen teoksen edessä hivenen hämmentynyt. Hän luokitteli sen kotiseutukuvaukseksi ja sanoi, että Kilpi oli kansan-
kuvaajana suurta mittaa, sekä rinnasti monen muun tavoin romaanin Joycen *Ulysses*seen puhuessaan teoksen sisäisistä monologeista. Mutta jo tässä vaiheessa hän kiinnitti sangen paljon huomiota Kilven tyyliin ja kieleen, erityisesti hänen vertauksiinsa, ja esitti varauksena, että liiallinen seikkaperäisyys heikensi niiden voimaa (HS 22. 10. 1933).

Kaiken kaikkiaan teos ei lopultakaan miellyttänyt arvostelijaa. Vielä seuraavan vuoden loppiaiskirjoituksessaan hän rinnasti sen Joel Lehtosen *Henkien taisteluun* ja totesi, että molemmat olivat yrityksen kunnioitettavasta rohkeudesta huolimatta taiteellisia Pyrrhoksen voittoja. Tätä hän ei kuitenkaan laskenut yksistään kirjailijain viaksi, vaan syynsä oli myös rikkinäisellä ajanhengellä. (HS 6. 1. 1934.)

Alvar Renqvist oli ilmaissut pettymyksensä Viljanen arvosteluun heti sen ilmestymisen jälkeen ja pani toiveensa Koskenniemen tulevaan arvosteluun.⁴ Tämä julkaisikin teoksesta pitkän ja positiivisen kritiikin Uudessa Suomessa. Koskenniemi ei niinkään takertunut kielellisiin tekijöihin, joskaan ei hyväksynyt täysin Kilven sanamaalailua. Hän tarkasteli romaania lähinnä kansankuvauksena, mikä osaltaan selittää, miksi arvostelija suhtautui siihen niin positiivisesti. Koskenniemi ei näet pitänyt siitä, että kansankuvauksemme keskittyi ”pieniin ihmisiin” — esim. *Putkinotkon* aiheen hän oli aikoinaan kokenut vähäpätöiseksi — ja nyt hän löysi Kilveltä elämänpiirin, jota saattoi kutsua aristokraattiseksi. Suomen kansan muotokuvagalleria ei leimautunut vain proletariaattiin, vaan siihen oli saatu mukaan myös ylemmän luokan edustajia kustavilaisten talonisäntien hahmossa.⁵

Ei ole säilynyt tietoa, saiko Viljanen toisen osan painoarkit etukäteen, mutta ainakaan hän ei sitä käsitellyt. Nähtävästi Kilpi oli sekä arvostelusta että loppiaiskirjoituksesta närkästyneenä kirjoittanut Viljaselle, joka vastauskirjeessään perui mainintansa Pyrrhoksen voitosta ja totesi, että oli tehnyt virheen kirjoittaessaan ensimmäisestä osasta heti

³ Renqvistin kirje Kilvelle 14. 10. 1933. SKS/Kirjallisuusarkisto.

⁴ Renqvistin kirje Kilvelle 26. 10. 1933. SKS/Kirjallisuusarkisto.

⁵ Koskenniemi 1955, 334. *Putkinotkon* arvostelusta ks. ib. 309—316.

sen ilmestyttyä. Hän selitti samalla, miksi oli kritikoinut teoksen kieltä, ja ilmaisi, ettei ollut koskaan ollut kovin rikkaan kielen ystävä — mikä näkyy useissa arvosteluissakin — ja perusteli mieltymystään siihen vedoten, että oli itse tullut kirjalliseen maailmaan lyriikan kautta.⁶

Vasta *Pitäjän pienempiä* (1934) avasi kriitikon omien sanojen mukaan hänelle tien Kilven maailmaan, ja Viljanen asettikin aikalaiskritiikissä teoksen *Alastalon salissa* -romaanin edelle. Koskenniemen aristokraattisesta asenteesta poiketen Viljanen piti Kilven isäntiään kohtaan osoittamaa ihailua psykologisessa suhteessa yksipuolisena, nyt sen sijaan hallitsevana tunteena oli myötätunto. Niinpä teoksessa oli ”miehisesti elämänmyönteinen ihmiskuvausasteikko” saanut ”kauniin-lämpimän täydennyksensä” (HS 18. 11. 1934). On vaikea päätellä, oliko Kilven asennemuutos yhteiskunnan vähempiarvoisia yksilöitä kohtaan Koskenniemelle epämieluisa, mutta missään tapauksessa hän ei teosta arvostellut.

Viljasen samoin kuin Koskenniemen Kilpi-kriitikit osoittavat, että henkilökuvaus oli keskeisessä asemassa vuosisadan alkupuolen arvosteluissa. Ihmiskuvausasteikon lavenemisen ohella toinen syy, miksi Viljanen tuossa vaiheessa asetti kokoelman *Alastalon salissa* -romaanin edelle, saattoi olla siinä, että hän ylipäätään suosi suppeaa novellimuotoa laajojen eppisten teosten asemesta.

Myös *Kirkolle* (1937) sai kriitikolta positiivisen vastaanoton, ja Viljanen totesi, että tulevassa kirjallisuushistoriassa 1930-luku tultaisiin muistamaan nimenomaan Volter Kilven vuosikymmenenä. Erityisesti arvostelija jälleen kiitti teoksen ihmiskuvausta, joka oli nyt asteikoltaan entistä rikkaampi. Yhdeltä osaltaan teos sai kuitenkin kielteistä kritiikkiä osakseen; syynä oli taas Kilven kieli, jonka Viljanen katsoi tällä kertaa menneen äärimmäisyyksiin. Suomen kaltaisessa kielessä ei ollut hänen mukaansa tarpeen joycemainen oman kielen luominen, joka johti vastaanottajan laiminlyömiseen: ”Joka tapauksessa se osoittaa täysivaltaista, miltei kopeaa välinpitämättömyyttä lukijasta.” (HS 30. 5. 1937.)

Jo arvostelussaan Viljanen mainitsi, että Kilpi oli sisimmältä olemukseltaan pikemmin lyyrikko kuin eppinen kertoja, koska väkevästi tihennetty ja korostettu silmänräpäys oli hänelle merkityksellisempi kuin fabulan eteneminen ja tapahtumien vaihteleva peräkkäisyys. Vuoden 1938 loppiaiskirjoituksessaan hän huomauttikin, että teos olisi liitettävä ennemmin lyriikkaan kuin proosaan. Se ei puhunut ajan kieltä, mutta herätti vaikutelman suunnattomasta elämänvoimasta ja rikkaudesta (HS 6. 1. 1938). Kilpi itse tarttui jälleen kerran tähän Viljasen lau-

⁶ Viljasen kirje Kilvälle 31. 1. 1934. SKS/Kirjallisuusarkisto.

sumaan ja korosti, että koko saaristosarja oli peräti ajankohtainen, sillä hän oli halunnut kirjoittaa säröisessä maailmassa elämästä ”siinä eheydessä, jollaisena se kuitenkin kumpuaa juuriltaan”.⁷

Kilven teoksista sai mietekirja *Suljetuilla porteilla* (1938) kaikkein negatiivisimman kritiikin osakseen. Viljanen puuttui taaskin teoksen kieleen, joka oli hänen mielestään läpipääsemätön ryteikkö: ”Hänen omatekoinen kielensä, joka niin sanoakseni lyö korvalle lukijaa joka lauseellaan, vaatii nimittäin suorastaan kääntäjää ennenkuin hänen filosofiaansa voi tulkita pienellekään lukijapiirille.” Samalla sai tuomionsa mietekirjasta heijastuva elämännäkemyks, jonka Viljanen nimesi kaikista elämännäkemyksistä epäajanmukaisimmaksi esteettiseksi solipsismiksi (HS 20. 3. 1938). Tässä voi nähdä yhden syyn Viljasen osittaiseen kielteiseen asenteeseen Kilven teoksia kohtaan, hän ei näet hyväksynyt solipsismia elämänasenteeksi.

Volter Kilpi oli lähetellyt 30-luvun mittaan Viljaselle kirjeitä, joissa hän yksityiskohtaisesti selvitteli tuotantonsa taustoja ja tulkitsi itse teoksiaan. Viimeisen teoksen ilmestymisen jälkeen kirjailija luonnosteli ikäväsävyyisen kirjeen, jossa hän sanoi irti kirjetuttavuuden. Nyt hän totesi, että oli jo aikaisemmista, positiivisemmista arvosteluista huomannut, ettei Viljanen lopultakaan täysin ymmärtänyt hänen tuotantoaan. Kilpi oli itse varma teostensa ainutlaatuisuudesta; siksi hän saattoi todeta: ”Olette yleensä mitannut minun työtäni, joka on miehen elämäntyötä, hyvin vajavaisilla ja riittämättömillä mitoilla.”⁸

Kaiken kaikkiaan Viljasen Kilpi-reseptiossa korostuu kaksi tekijää, henkilökuvaus ja (implisiittisen) lukijan osuus. Varsinkin *Alastalon salissa* -romaanin yhteydessä odotuksia oli muovaamassa suomalaisen kansankuvauksen traditio, ja tähän kehykseen yritettiin aikaisemmin uusromanttikkona tunnettua Kilpeä sijoittaa. Muutos näytti hämmästyttävältä ja Viljanenkin puhui sen harvinaisuudesta. Henkilökuvauksen tulkinnassa oli psykologisuus keskeistä. Niinpä kriitikko viittasi siihen, kuinka sisäiset yksinpuhelut toivat esiin jotakin lounaissuomalaisen kansanluonteen psykologisesta harkitsevaisuudesta, mutta teoksessa ei toteutettu hänen mukaansa mitään uudenaikaista psykologista pienoivalokuvausta.

Viljasen muiden 30-luvun arvostelujen valossa voi ymmärtää, että Kilven henkilö kuvauksen tehoa kriitikon silmissä heikensi se, että kuvauksen kohteena olivat kustavilaisen menneisyyden edustajat eivätkä tämän korkeammalle arvosijalle asettamat ristiriitoja sisältävät nykyi-

⁷ Kilven kirjelunnon Viljaselle 7. 1. 1938. SKS/Kirjallisuusarkisto.

⁸ Kilven kirjelunnon Viljaselle 10. 5. 1938. SKS/Kirjallisuusarkisto.

syyden edustajat. Kilpi rikkoi ajan ja paikan rajoja, mutta tulkitessaan teoksen kansankuvaukseksi Viljanen ei kyennyt näkemään henkilöohahmojen kohoamista irti historiallisesta ja maantieteellisestä kehyksestään kosmiseen aikaan, ikuiseen yleispätevyyteen, mikä oli hänelle kirjallisuutta määrittävä arvo.

Vaikka Viljanen kokikin ihmiskuvausasteikon lavenevan myöhemmissä teoksissa, niissä toisaalta suhtauduttiin yhä ylimielisemmin lukijaan. Kilpi järkytti reseptiojaa sillä, että hän jo kielensä avulla konstruoi implisiittisen lukijan, johon ajantasaisen reaalitylukijan oli vaikea, ellei mahdoton samastua. Kun tähän liitetään Viljasen mietekirjan yhteydessä solipsismiksi nimeämä elämännäkemyks, oli lukija jätetty kokonaan ulkopuolelle maailman ollessa vain tajuavan subjektin heijastusta. Tällainen soti Viljasen omaa ihmiskäsitystä vastaan; niinpä Kilpi ei voinut saavuttaa kriitikon täyttä ymmärrystä.

Viljasen asennoituminen Kilven tuotantoon muuttui vuosien kuluessa, kun esteettinen etäisyys reseptioijan odotusten ja teosten välillä lyheni. Lisääntynyt arvostus näkyy eritoten 40- ja 50-luvulla julkaistuissa esseissä, vaikka muutos alkoi jo 30-luvun lopulla. Viljanen kirjoitti 1948 *Ord och Bild* -lehteen artikkelin, jossa hän käsitteli saaristosarjan ohella kirjailijan nuoruudentuotantoa, erityisesti *Bathsebaa*. Kilpi olikin itse 30-luvulla ollut erityisen närkästynyt siitä, että Viljanen muiden kriitikoiden tapaan oli vaiennut teoksen toisen painoksen ilmestyessä vuonna 1935.⁹

Ruotsalaisille suunnatussa kirjoituksessaan Viljanen huomautti, että *Bathseban* yhteydessä oli unohdettu kirjailijan ikä ja että siinä manifestoitui nuoruus intensiivisimmässä hehkussaan. Samalla hän yhdisti myöhäistuotannon nuoruudenkauteen: saaristosarjan sisäisissä monologeissa puhkesivat esiin nuoruuden ikuisuusmielialat syvempinä ja täydellisempinä kuin koskaan aikaisemmin.¹⁰

Vastaavanlainen Kilven tuotannon eri kausien yhteyksien painottuminen tuli esiin *Lyyrillisessä minässä* (1959) julkaistussa esseessä, jonka painopiste oli *Kirkolle*-romaanissa.¹¹ Viljanen korosti aikaisemman arvostelunsa tavoin eepokseksi nimeämänsä teoksen lyyristä luonnetta ja liitti siten romaanin Kilven nuoruudentuotannon teoksiin, mutta huomautti, että uusromanttisen haave-elämän tilalle oli tullut ”varhain läheltä eletty juureva tosiasiamailma”. Näin esseisti yhdisti Kilven aiempaan esteettiseen ”katsomuksen ihanuuteen” realistisen aspektin. Sa-

⁹ Kilven kirje Viljaselle 31. 5. 1936 SKS/Kirjallisuusarkisto.

¹⁰ Viljanen 1948, 460–464.

¹¹ Viljanen 1959, 149–156.

malla Viljanen saattoi irtautua varhemmasta kahlitsevasta kansankuvauksen tulkintakehyksestä ja nähdä Kilven kuvauksen kohoavan ajasta ikuisuuteen. Tältä perustalta on ymmärrettävää, miksi hän totesi saaristosarjan osista juuri *Kirkolle*-romaanin tulleen itselleen läheisimmäksi miltei ”ilmestyksen tavoin”.

Teoksen käsittelyssä sai keskeisen osan eletty elämä, ja aikaisempaa voimakkaammin esseisti tulkitsi romaania biografisesta näkökulmasta. Tällöin henkilöistä korostui pieni Albert, jonka Viljanen näki Kilven varhaisemman minän omanakuvana. Autobiografian kautta sai selityksensä myös kriitikoille aiemmin päänvaivaa tuottanut Kilven kieli. Sen omatekoisuus oli toisaalta yhteydessä kirjailijan kasvuvuosien tuntemistapaan, toisaalta hänen myöhempien ikävuosiensa kuurouteen.

Syynä siihen, että elämäkerralliset tekijät saivat Viljasen arvioinnissa yhä painavamman osan, oli osaltaan Vilho Suomen vuonna 1952 ilmestynyt monografia *Nuori Volter Kilpi*. Mutta merkittävämpi tässä suhteessa oli sittenkin Viljasen ja Kilven 1930-luvulla käymä kirjeenvaihto. Jo Ord och Bildin artikkelista näkyy, kuinka kirjailija tavallaan sai tahtonsa perille: hän muokkasi kirjeillään kriitikon näkemyksiä myönteisempään suuntaan ohjaten samalla hänet biografiin tulkintoihin. Tämä vaikutus ilmenee sittemmin tavallaan myöhemmässä Kilpi-tutkimuksessaakin, joka aivan viimeisimpiä tutkimuksia lukuun ottamatta toistaa ikään kuin kaikuna niin aikalaisreseption kuin Viljasen esseiden näkemyksiä.¹²

2. F. E. Sillanpään vaistopsykologia

Jos Volter Kilven arvoa ei täysin ymmärretty hänen omana aikanaan, niin sitä vastoin F. E. Sillanpää saavutti mainetta ulkomaita myöten jo sotienvälisenä aikana. Sillanpää oli keskipolven kirjailijoista se, jota 20-luvun nuoret tulenkantajat miltei poikkeuksetta arvostivat. Viljanen lienee tutustunut kirjailijaan tämän toimittaessa Porvoossa WSOY:n Panu-lehteä. Panussa ilmestyi Viljasen runoja, ja Sillanpää tilasi häneltä lehteä varten uuden suomennoksen Hamsunin *Viktoriasta*.¹³ Sillanpää olikin kirjailija, johon Viljanen tunsu erityistä mielenkiintoa 30-luvulla.

¹² Esim. Kai Laitinen perusteli (1965, 502—503) Kilven tuotannon eri kausien yhtäläisyyksiä samoihin tekijöihin viitaten kuin Viljanenkin. Olennaisesti samalla kannalla Laitinen on yhä esseekokoelmassaan *Metsästä kaupunkiin* (1984, 97—123). Sen sijaan Lea Rojola korostaa (1989) enemmänkin eri kausien eroja ja avaa kokonaan uusia näköaloja saaristosarjaan sen kerronnan kautta.

¹³ Rajala 1988, 122 ja 292.

Tätä osoittaa sekin, että hän sai oman esseen *Taistelevaan humanismiin* (1936), joka keskittyi etupäässä ulkomaiseen kirjallisuuteen.

Sillanpäältä odotettiin 1920-luvulla novellituotannon sijasta laveaa epiikkaa, ja tämä antoi Viljaselle aiheen huomauttaa, että odotusten epäoikeudenmukaisuus oli ehkäissyt huomaamasta kirjailijan novellitaitteen verrattomuutta. Tosin arvostelija itsekin toivoi Sillanpäältä objektiivisia novelleja tunnustuksellisten rippien sijaan (HS 12. 12. 1928). Palatessaan myöhemmin 30-luvulla novelleihin hän totesi, että miniatyyri- taide oli merkinnyt kirjailijalle erityistä persoonallisuuden koulua, min- kä myötä tässä oli puhjennut voimakas eettisyyden suoni. Tältä pohjalta Viljanen nimesi Sillanpään vaatimattomien suomalaisten elämänmuoto- jen morfologiksi.¹⁴ Kyse oli siis aivan muusta kuin Kilven juurevaksi koetusta talonpoikaisuudesta.

Kun Sillanpää 30-luvulla siirtyi jälleen romaanimuodon pariin ja saavutti lukevan yleisön suosion, ei hänen asemansa silti ollut yksiselit- teinen. Hänen biologinen elämäntarkastuksensa, jonka koettiin näyt- täytyvän erityisen selkeänä *Miehen tiessä* (1932), herätti siveellistä när- kästystä, eivätkä arvostelijatkaan ottaneet teoksia yksimielisen hyväksy- västi vastaan. Kritiikkiä tuli sekä oikealta että vasemmalta. Koskenni- men ja Sillanpään välit alkoivat vähitellen kylmetä; syyt tähän olivat pit- kälti ideologiset, mm. erilainen suhde vuoden 1918 tapahtumiin. Kos- kenniemeä ei viehättänyt Sillanpään filosofoiva sävy, sillä hän kaipasi positiivista sankaria, ei sillanpääläisen heikkoja ja voimattomia yksilöi- tä.¹⁵ Vasemmistostakin nouseva kritiikki perustui maailmankatsomuk- seen: Raoul Palmgrenin mukaan Sillanpään biologinen elämäntarkastus teki hänen yhteiskuntakuvansa vääräksi ja valheelliseksi. Ihminen ei ol- lut biologinen vaan sosiaalinen olento.¹⁶

Toisin kuin monet muut Lauri Viljanen löysi Sillanpäältä oman elä- mänäkemyksensä ja kirjallisuuskäsityksensä mukaisia aineksia. Erityi- sesti *Nuorena nukkunut* -teoksesta (1931) alkanutta vaihetta hän tarkas- teli vitalismin perinteen valossa. Hän katsoi, että Sillanpään tuotannos- sa oli uutta sielullinen asennoituminen päähenkilöön. Älyn ja tunteen ristiriidassa arvostelija koki kirjailijan asettuneen tunteen puolelle ja to- tesi, että ihmiskuvaukseen otti osaa enemmän sydän kuin äly, kun aiem- pi naturalistinen erittely oli väistynyt. Samalla hän korosti vaistojen osuutta (HS 29. 3. 1931). Kuitenkaan kyse ei ollut yksinomaan biologi-

¹⁴ Viljanen 1936a, 524—525.

¹⁵ Tarkka 1980, 440—441. Kerttu Saarenheimo katsoo (1987, 122 — 123), että *Nuore- na nukkuneen* arvostelu merkitsi käännettä Koskenniemen Sillanpää-kritiikeissä ja kirjai- lijoiden tiet vähitellen erkanivat 30-luvun alussa.

¹⁶ Palmgren 1980, 41.

sen aspektin painottamisesta: *Nuorena nukkunut* oli Viljaselle kahden *sielun* biografiaa.

Nimenomaan *Miehen tie* antoi Viljaselle aiheen kutsua Sillanpäättä Satakunnan D. H. Lawrenceksi, ja *Täistelevassa humanismissa* hän tulkitsikin teosta hyvin pitkälle lawrencelaisuuden valossa. Alkuperäisessä arvostelussa geneettinen yhteys englantilaiseen kirjailijaan ei sen sijaan tullut vielä näkyviin, vaikka Sillanpään Lawrence-epiteetti usein kirja- taankin juuri Viljasen nimiin. Lawrence esiintyi kyllä mainintoina Viljasen arvosteluissa jo 30-luvun alussa, mutta varsinaisesti hän käsitteli tätä ensimmäisen kerran vasta vuonna 1933. Siten ei ole mahdotonta, että hän sai näkemykseensä vaikutteita ruotsalaisesta kritiikistä, jossa maininta ”Satakunnan Lawrence” esiintyi jo ennen kuin Viljanen käytti sitä kirjoituksissaan.¹⁷

Niin arvostelussa kuin esseessä keskeisenä arvona oli elämä. Samalla maalaiskuvaus syrjäytti edellisessä teoksessa arvokkaaksi koetun sielun- kuvauksen: elämää eteenpäin vievän välttämättömyyden leima oli vuodenaikojen kierrossa, ei niinkään sielunkuvauksessa (HS 26. 11. 1932). Esseessään Viljanen nimitti teosta elämänpalvonnan suureksi romaaniksi suomalaisessa kirjallisuudessa ja kiinnitti erityistä huomiota kosmiseen tunnelmaan.¹⁸

Arvostelussaan Viljanenkin totesi, että kirjassa oli kohtia, joiden vii- pyilevä eroottinen mielenkiinto tuntui liialliselta, mutta puolusti myö- hemmin teosta, kun siihen kohdistettiin siveellisiä moitteita. Hänen mu- kaansa kritikoijat eivät olleet ottaneet huomioon, mikä oli kirjailijan korkein arvo, hänen ideaalinsa. Viljanen korosti, että kirjailijan käsityk- sen mukaan miehen ja naisen rakkaudessa vallitsi syvä, miltei kosminen vaaliheimolaisuuden laki, joka vaikutti ratkaisevasti elämään ja jonka nainen oivaltaa paremmin kuin mies.¹⁹

Sillanpään yhteydessä näkyy sama mikä ilmeni jo Kilpi-arvosteluis- ta: henkilö kuvauksen keskeisyys. Niinpä Viljanen totesi *Ihmiset suviyös- sä* -teoksesta (1934), että sen ydin oli nimenomaan ihmiskuvauksessa. Teoksen muotokin oli tälle alisteinen eikä kirjailija arvostelijan mukaan ollut halunnut valita sovinnasta romaanin kaavaa, koska se olisi ehkäis- syt väärentämättömän inhimillisyyden esittämisen. ”Sillanpään inhimil- lisyyuskäsitys on kirkkaampi ja henkevämpi kuin koskaan aikaisemmin”, arvostelija tähdentää (HS 2. 12. 1934). Yhteistä Kilven teosten arvostelu-

¹⁷ Ruotsalaisten kritiikkien Sillanpään ja Lawrence'n yhdistämisestä ks. Vaittinen 1988, 206—207.

¹⁸ Viljanen 1936a, 537—538.

¹⁹ Viljanen 1936a, 540—541.

jen kanssa on lisäksi, ettei Viljanen kokenut Sillanpääatakään varsinaisesti eepiseksi kertojaksi vaan lähinnä runoilija-mietiskelijäksi. Tajunnansisältöjä tunnustelevalta lyyriin nykyhetki oli sillanpääläisempää kuin kertova eepinen aikamuoto (HS 16. 9. 1938).

Tällaisten seikkojen painottaminen johtui paitsi siitä, että Viljanen oli itse lyyrikko, myös siitä, että nykyisyys oli keskeisellä sijalla hänen kirjallisuuskäsityksessään. Nykyisyyden painottumiseen on vaikuttanut muiden tekijöiden ohessa ajan taidekäsityksissä esillä ollut bergsonilainen silmänräpäyksen estetiikka. Henri Bergsonin ajattelun mukaan on olemassa vain alati uusiutuva nykyhetki, silmänräpäys kantaa mukanaan niin menneen kuin tulevan. Kun kaikki virtaa ajassa, ei olotiloja voi kokea perättäisinä, vaan ne ”kuluvat” toisissaan eikä niitä voi erottaa ajallisesti — siis ei muodostu perättäisyyttä.²⁰ Samalla rikkoutuu epiikalle ominainen kausaalisuus ja syntyy lyyrisen nykyhetken vaikutelma. Siten Viljanen korosti sekä Kilvellä että Sillanpäällä modernistista piirrettä, jos synkronisuuden katsotaan olevan yksi modernistisen tyylin tukipilareita.²¹

Bergsonin vaikutus niin vastaanottajaan kuin vastaanoton kohteeseenkin on ilmeinen. Sillanpään teosten ajantarkastelun taustana ovat ranskalaisen filosofin psykologisen ja fysikaalisen ajan käsitteet, joihin Viljanen pitkälti pohjasi ajatuksensa käsitellessään 50-luvulla Sillanpään ajanelämystä.²² Hän ei tosin viitannut Bergsoniin vaan lähti liikkeelle uuskritiikin ja erityisesti Staffan Björckin juuri ilmestyneen *Romanens formvärld* -teoksen tarjoamista virikkeistä.

Viljanen erotti kolme aikahahmoa: kosmisen, biologisen ja historiallisen. Kun käsittelyssä olivat mukana Sillanpään varhaisvaiheen romaanit *Elämä ja aurinko* (1916) ja *Hurskas kurjuus* (1919), nousi keskeisimmäksi kosminen aika, joka on nimenomaan kertojan aikaa. Merkittävää Viljanen oman kirjallisuuskäsityksen kannalta on, että hän korosti esseessään kertojan korkealle kohoavaa perspektiiviä todeten: ”Korkeudesta koettuna kosminen aika on ikuisuutta.” Näin sillanpääläinen ajanelämys tuli lähelle hänen omaa näkemystään ikuisesta yleispätevyydestä.

Aikakäsityksen ohella toinen merkittävä bergsonilainen virike Sillanpään tuotannossa on huomion jatkuva kiinnittyminen perusihmiseen ja -ihmisyyteen, kuten Annamari Sarajas on todennut. Ajan jaottelun kautta saatiin kokijaksi ja kuvattavaksi syvempi, sisäisempi minä, ihmisen perusminä.²³ Tämäkin Sillanpään tuotannon piirre oli Viljaselle il-

²⁰ Bergson 1911, 19 ja 1914 14—15; ks. myös Kaila 1911, 426—427.

²¹ Bradbury — McFarlane 1987, 50.

²² Viljanen 1959, 169—176. Essee ilmestyi alun perin vuonna 1954 Parnassossa.

²³ Sarajas 1980, 226.

miselvästi läheinen, kun se asetetaan hänen sisäisyyttä ja ihmisyyttä korostaneen kirjallisuuskäsityksensä taustaa vasten. Häntä kiinnostivat modernin kirjallisuuden kerrokselliset, sisäisten ristiriitojen vaivaamat ja samalla ”aikansa sairautta” kuvastavat yksilöt, jotka kuitenkin pyrkivät kohti terveyttä ja harmoniaa.

Sillanpään henkilöahmoja ei voi suoraan luonnehtia yllä esitetyn kaltaisiksi, mutta hänen ihmiskuvansa rakentuu hyvin pitkälle yksilön persoonallisuuden kerroksisuudelle ja psyydessä vaikuttavien viettien ja vaistojen pohjalle. Niinpä hänen ihmiskäsityksensä yhteydessä on korostettu syvyytyspsykologian antamia virikkeitä.²⁴ Viljanenkin painotti arvosteluissaan ”vaistopsykologian” osuutta Sillanpään teoksissa, vaikka hänen oma suhteensa psykoanalyyysiin oli ambivalenttinen eikä hän käyttänyt suoranaisesti siihen liittyvää terminologiaa kirjailijan tuotannosta puhuessaan. Psykoanalyttisesti sävyttynyt hahmotus tarjosi kuitenkin yhteisen maaperän, jonka pohjalta arvostelija saattoi lähestyä arvostelunsa kohdetta.

Sillanpään ulkomaisessa vastaanotossa korostui hänen osuutensa suomalaisen todellisuuden, kotiseudun ja maalaisihmisen kuvaajana.²⁵ Vaikka Viljanen katsoi, että Sillanpään kehityksessä oli arvokasta yhä kiinteämpi persoonallinen osanotto kotiseudun kyläyhteiskuntaan, hän huomautti, ettei kirjailijan merkitys riippunut vain rajallisesta suomalaisesta aihepiiristä. Hän nosti Sillanpään eurooppalaisten kirjailijain parnassoon todeten, että koko modernista kirjallisuudesta oli vaikea löytää vertauskohtaa tämän psykologiselle näkemistavalle.²⁶ Erityisesti ruotsalaisille Viljanen halusi painottaa Sillanpään yhteiskunnallista asennetta, johon sikäläinen kritiikki ei hänen huomioittensa mukaan ollut puuttunut.²⁷

Muille eurooppalaisille suunnatuissa arvioissa ilmenivät demokraattisuus ja humanisuus sekä erityisesti Sillanpään suuntautuminen Skandinaviaan — siis poliittiset painotukset esteettisten rinnalla.²⁸ Siten Viljanen toimi osaltaan ”Suomen kirjallisuuden vientimiehenä” erityisesti silloin, kun Sillanpäästä tietoisesti tahdottiin tehdä kansainvälisesti tunnettua kirjailijaa ja muokata maaperää suotuisaksi Nobelin palkinnon myöntämiselle.

²⁴ Laitinen 1989, 21.

²⁵ Vaittinen 1983, 121—122; Tarkka 1981, 102; Branch 1989, 101.

²⁶ Viljanen 1932, 441.

²⁷ Viljanen 1938a, 363.

²⁸ Viljanen 1938b, 3. Artikkelin ilmestyi sekä englannin- että ranskankielisenä Suomen kirjan julkaisemana. Sillanpäästä siis suunnattiin tietoisesti Eurooppaan jo ennen Nobelin palkintoa. Englanninkielinen versio ilmestyi uudelleen 1940 *American-Scandinavian Review*'ssa, mutta tällöin se liittyi lähinnä sotapropagandaan.

3. Tekijän ja lukijan asema teosten vastaanotossa

Lauri Viljasen Volter Kilven ja F. E. Sillanpään teosten vastaanotto sijoittuu laajempiin kehyksiin, jotka samalla kuvaavat niin kriitikon omaa kirjallisuuskäsitystä kuin yleisemminkin suomalaista vuosisatamme alkupuolen kirjallista odotushorisonttia. Samalla joudutaan sivuamaan kysymystä kaunokirjallisuuden ilmaisemasta subjektista.

Ensimmäisenä piirteenä näyttäytyy tällöin vastaanoton tekijäkeskeisyys. Konkreettisimmin tämä ilmeni biografismina ja kirjailijan itsensä vaikutuksena tulkintoihin, mistä edellä on esimerkkinä Volter Kilven kirjeiden osuus Viljasen näkemysten muutokseen kohti biografisia painotuksia. Samanlaiseen ilmiöön on viitattu Sillanpään yhteydessä. Kirjailija pyrki johdonmukaisesti vaikuttamaan teostensa tulkintoihin, ja biografisesti suuntautuneet tutkijat tarttuivat innokkaasti hänen lausumiinsa. Tällöin biologisen ajattelutavan korostaminen syrjäytti psykologisen aspektin tarkastelun.²⁹ Tätä piirrettä ei voi suoranaisesti kytkä Viljasen Sillanpää-reseptioon, sillä psykologinen ja biologinen juonne kulkivat siinä rinnan, ja mikäli jälkimmäinen korostui, syynä oli vitalismin mukanaan tuoma painotus.

Tekijäkeskeisyydellä oli toisaalta biografismia laajemmat filosofiset yhteytensä. Viljaselle kuten useimmille muille aikalauskriitikoille oli ominaista hengentieteellinen suhtautumistapa, joka merkittävän kaunokirjallisuuden synnyssä painotti kirjailijan luovan persoonallisuuden osuutta. Viljasen näkemys kirjailijapersoonasta ja luomistapahtumasta on elämänfilosofinen: luomisen pontimeksi olennoituu sisäinen pakko. Kirjailijalla on oltava oma maailmansa, oma kosmoksensa, jotta elämykset olisivat ainutlaatuisia.³⁰ Tämän kriteerin niin Kilpi kuin Sillanpää täyttivät ja tältä pohjalta Viljanen saattoi kutsua heitä mestareiksi.

Elämänfilosofinen aspekti oli samalla kriitikkoa ja kirjailijoita yhdistävä tekijä. Mutta toisaalta Kilpi ja Sillanpää myös erosivat tässä suhteessa: edellinen seurasi ennemmin elämänfilosofian nietzscheläistä, jälkimmäinen taas bergsonilaista juonetta, vaikka mitään kategorista jakoa ei voikaan tehdä.³¹ Viljasen kirjallisuuskäsityksessä korostuneen vitalismin vaikuttavana taustahahmona on kyllä Nietzsche, mutta hänen 30-luvun kirjoituksensa osoittavat irtautumista saksalaisen ajattelijan

²⁹ Koskela 1988, 13.

³⁰ Viljanen 1959, 130.

³¹ Viljanen mainitsi *Kirkolle*-romaanin käsitellessä esseessään (1959, 153) Nietzschen ikuisen paluun opin Kilven teoksen sisäisen yksinpuhelun yhteydessä. Toisaalta kuitenkin saaristosarjassa korostuu muiston ja muistamisen merkitys, mikä viittaa bergsonilaiseen näkemykseen menneisyyden ja nykyisyyden samanhetkisyydestä ehtona muistille.

linjoilta.³² Siten hän oli itse lähempänä bergsonilaisia ajatuskulkuja, ja osittain tätä kautta Sillanpään teoksista heijastuva näkemys maailmasta ja ihmisestä oli hänelle läheisempi.

Elämänfilosofian painottama sisäisyys toi mukanaan kysymykset kirjallisuuden totuudellisuudesta ja eettisyydestä, jotka olivat keskeisimpiä 30-luvun ”henkien taistelun” kohteita. Tällöin Viljanen saattoi tukeutua Bergsonin esittämiin näkemyksiin dynaamisesta moraalista, jonka alkulähteenä oli suurten persoonallisuuksien herättämä luova tunne.³³ Kannanotossaan Viljanen keskittyi nimenomaan kirjailijasubjektiin ja tämän totuudellisuussuhteeseen rinnastaen taiteen esteettisen ja eettisen aspektin.

Taiteilijan tärkein tunnusmerkki oli, että hän eli itsessään elämän mahdollisuudet väkevästi ja näin hänessä syntyi uusi, aiemmin tuntematon todellisuuskuva. Tämä uuden kuvan reaalistuminen teoksessa oli taiteilijan varsinainen eettinen teko, sillä tietoisuuden avartuminen ei ollut vailla ahdistuksen ja tuskan eettisiä tunnusmerkkejä. Täten taiteen ja taideteoksen totuus merkitsi vaistojen totuudellisuutta.³⁴ Viljasen Kilpi- ja Sillanpää-reseptioissa vaistojen totuudellisuutta edusti nimenomaan Sillanpää; sen sijaan Kilven vuosisadan alussa esittämä näkemys ”puhtaasta esteettisyydestä” viritti vastustusta.

Elämänfilosofisen tulkintakehyksen ohella reseption tarkastelu on liitettävä vuosisadan alkupuolen modernististen teosten yleiseen vastaanottoon, jolloin tekijäsubjektia tärkeämmälle sijalle nousee kaunokirjallisen teoksen välittämä kokonaisnäkemys subjektin olemuksesta ja asemasta maailmassa. Kun eurooppalaista modernismia edustaneisiin romaaneihin suhtauduttiin suomalaisessa kritiikissä sotienvälisenä aikana sangen kielteisesti, yksi keskeinen syy lienee ollut siinä, että teokset loukkasivat perinteistä klassista romaanimuotoa, sen pyrkimystä totaalisen maailman luomiseen. Asian ilmaisi mm. Rafael Koskimies todetessaan: ”Tämän kirjoittaja — — on joutunut itselleen tunnustamaan, että hyvin useissa tapauksissa varsinaiset modernit romaanintekijät ovat tarpeettomasti ja itselleen vahingollisesti poikenneet niin sanoakseni romaanin klassillisesta muodosta.”³⁵ Myös Koskenniemellä taipumus klassisuuteen saattoi olla syynä siihen, että modernismi jäi hänelle vieraaksi; hänkin näki modernin romaanin edustavan jonkinlaista romaanikuvan ja -tyylin hajoamista.³⁶ Viljasen viittaukset sekä Kilven että

³² Ks. Viljanen 1936a, 217—233.

³³ Viljanen 1936a, 316.

³⁴ Viljanen 1936b, 6.

³⁵ Koskimies 1932, 381.

³⁶ Ks. Valkama 1985, 127 ja 129.

Sillanpään epiikan lyyriseen luonteeseen liittyvät samoin siihen, että uudistavat romaanit kyseenalaistavat romaanimuodon rajoja.³⁷

Toinen reseption piirre oli, että modernit eurooppalaiset romaanit koettiin pelkiksi kokeiluiksi, kirjallisen muodin ilmauksiksi ja teknisiksi taituruudennäytteiksi, eikä niitä siten voinut pitää elävinä ja arvoltaan kestävinä.³⁸ Viljanenkin saattoi pitää romaanin muodon uudistuspyrkimyksiä osaksi vain tekniikkaan kuuluvina. Mutta samalla hän näki, että esimerkiksi Kilvellä sisäisen yksinpuhelun käyttö ilmaisi, kuinka ”patriarkallis-porvarillinen elämänmuoto ei enää tarjoa syvälliselle kirjailijalle, jolla kuitenkin on tämä elämäntyö verissään, vastaavaa ilmaismuotoa suuren porvarillisen romaanin tapaan” (HS 5. 12. 1946). Näin modernit romaanit ilmaisivat kulttuurin hajoamista, mutta kieltämisen ja epäilyn tilalle oli Viljasen mukaan löydettävä jotakin rakentavaa. Uuden romaanin oli sittenkin viitattava eteenpäin.

Vaikka Viljanen ei tuolloin pohtinut kerrontatekniikkaa teoreettiselta kannalta, hän näki monet modernin romaanin piirteet ilmaisuna niin perinteisen romaanin muodon kuin maailman ja subjektin hajoamistilalle. Hänen omaa suhdettaan modernismiin voidaan kuvata ambivalenttiseksi. Toisaalta hänen näkemyksensä ponnistivat samasta kokemuksellisesta maaperästä kuin modernismin: maailmankuvan hajoamisesta ja elämän muuttumisesta arvoitukselliseksi. Taiteen tuli luoda elämään uutta järjestystä, harmoniaa ja yhtenäisyyttä. Toisaalta hän ei kuitenkaan aikalaisarvosteluissaan löytänyt yhtenäistymispyrkimystä Kilveltä, joskin myöhemmin asetti tämän ”myöntävänä ja rakentavana” todellisuudenkuvaajana mm. James Joycen edelle.³⁹ Sen sijaan Sillanpään tuotannon heijastama näkemys elämästä vetosi kriittikkoon.

Vastausta kysymykseen, miksi näin oli, onkin haettava teosten kerroksen kautta muodostuvan subjektin ja lukijan suhteesta. Tavallaan Viljanen itsekin viittasi tähän puhuessaan siitä, miten kirjailijan ja yleisön vuorovaikutus riippui kirjailijan tavasta pukea omat elämyksensä kirjalliseen muotoon.⁴⁰ Hengentieteellisten painotusten vuoksi lausumassa korostuvat kuitenkin kirjailijapersoonallisuus ja tämän elämykset, Tulkintatraditio ja metodiset lähtökohdat eivät tarjonneet hänelle aseita puretua nimenomaan teoksen ja lukijan väliseen suhteeseen.

Kerrontansa puolesta Volter Kilven ja F. E. Sillanpään teokset eroavat merkittävästi toisistaan. Sillanpäällä kertoja pitää vahvasti langat käsissään ja luo kuvaa maailmasta, jonka totaalinen auktoriteetti hän on.

³⁷ Valkama 1983, 230–231.

³⁸ Koskimies 1936, 117.

³⁹ Viljanen 1941, 189.

⁴⁰ Viljanen 1959, 130.

Samalla kertojan ja lukijan välille syntyy eräänlainen me-henki, joka toisaalta pitää lukijan sopivan etäällä affektiivisista aiheista mutta samanaikaisesti peittää alleen toisenlaisen lukijaroolin, joka on aukkoisen.⁴¹ Kertojan auktoriteetin kautta tekstiin (ainakin näennäisesti) konstituoituu totaalinen subjekti, johon reaalitylukijan on helppo samastua. Teoksen maailma pysyy käsitettävänä sanan alkuperäisen merkityksen mukaisesti, siis lukijan hallinnassa.

Toisin on Kilven laita. Hänen saaristosarjassaan kertojalla ei ole samanlaista auktoriteettia kuin Sillanpäällä ja kerronta hajoaa eri kertomuksiin. Vaikka sarjan prologissa näyttäytyvä kertoja etsii identiteettiään, yhdentymistä ja yhtenäisyyttä, ja jokainen kertomus on tie kohti haluttua yhtenäisyyttä, erilliset kertomukset ovat samalla este tuolle yhtenäisyydelle. Kerronta luo labiilin subjektin, johon lukijan on mahdoton samastua.⁴² Traditionaalisten romaanien totalisoivaan kerrontaan tottunut ja niiden kautta tietyn luvutavan oppinut lukija ei löydä omaa rooliaan eikä omaa paikkaansa vaan kokee jäävänsä ulkopuoliseksi, mihin edellä viittasin Kilven erillisten teosten arvostelua käsitellessäni.

Reception näkökulmasta modernismin ”vaikeus” osoittautuisi nimenomaan reaalitylukijan vaikeudeksi samastua uudistuvan romaanin luomaan kuvaan subjektista ja lukijasta. Aikaa myöten ja uudistuneen kirjallisuuden vaikutuksesta reaalitylukija vähitellen tottui tuohon kuvaan ja löysi oman asemansa suhteessaan teokseen. Niinpä sekä modernismin että suomalaisen romaanin muutosten vastaanoton tarkastelussa olisi entistä enemmän otettava huomioon teosten itsensä muodostamien lukijaroolien ja reaalitylukijan väliset suhteet.

⁴¹ Koskela 1989, 152.

⁴² Rojola 1989, 230.

KIRJALLISUUS

- BERGSON, HENRI 1911: *Den skapande utvecklingen*. Om livets betydelse. Stockholm.
- 1914: *Intuition och intelligens*. Inledning till metafysiken. Stockholm.
- BRADBURY, MALCOM — MCFARLANE, JAMES (toim.) 1987: *The Name and Nature of Modernism. Modernism 1890—1930*. London and Harmondsworth.
- BRANCH, MICHAEL 1989: Sillanpää anglosaksisissa maissa: käännösromaani etsii lukijaansa. Aarne Laurila ja Panu Rajala (toim.): *Sillanpää Suomen kirjallisuudessa*. F. E. Sillanpään juhla-kirja. Keuruu.
- JAUSS, HANS-ROBERT 1979: *Literaturgeschichte als Provokation der Literaturwissenschaft*. Rainer Warning (toim.): *Rezeptionsästhetik*. 2.p. München.
- KAILA, EINO 1911: *Nykyajan filosofeja*. I. Henri Bergson. *Aika*.
- KOSKELA, LASSE 1988: *Katkotut sormet ja enkelten suru*. Näkökulma F. E. Sillanpään tuotantoon. Porvoo.
- 1989: Sillanpään kiero kertoja. Aarne Laurila ja Panu Rajala (toim.): *Sillanpää Suomen kirjallisuudessa*. F. E. Sillanpään juhla-kirja. Keuruu.
- KOSKENNIEMI, V. A. 1955: *Kootut teokset VIII*. Porvoo.
- KOSKIMIES, RAFAEL 1932: Aldous Huxley. *Valvoja-Aika*.
- 1936: Aldous Huxleyn julistus. *Valvoja-Aika*.
- LAITINEN, KAI 1965: Volter Kilven myöhäistuotanto. Annamari Sarajas (toim.): *Suomen kirjallisuus V*. Joel Lehtosesta Antti Hyryyn. Keuruu.
- 1984: *Metsästä kaupunkiin*. Esseitä ja tutkielmia kirjallisuudesta. Keuruu.
- 1989: Sillanpää aikansa kehyksissä. Aarne Laurila ja Panu Rajala (toim.): *Sillanpää Suomen kirjallisuudessa*. F. E. Sillanpään juhla-kirja. Keuruu.
- PALMGREN, RAOUL 1980: *Tekstejä nuoruuden vuosikymmeniltä*. Jyväskylä.
- RAJALA, PANU 1988: *Siljan synty*. Sillanpää vuosina 1923—1931. Mänttä.
- ROJOLA, LEA 1989: *Yksilö, yhteisö ja tarina*. Volter Kilven Saaristosarjan kerronnan analyysi. Kotimaisen kirjallisuuden lisensiaatintutkimus. Turun yliopisto.
- SAARENHEIMO, KERTTU 1987: F. E. Sillanpää ja V. A. Koskeniemi: aikalaiskirjeenvaihtoa. *Sananjalka 29*.
- SARAJAS, ANNAMARI 1980: "Aika — ei semmoista ole". Bergson, Eino Kaila ja Sillanpää. *Orfeus nukkuu*. Tutkielmia kirjallisuudesta. Juva.
- TARKKA, PEKKA 1980: *Otavan historia*. Toinen osa 1918—1940. Keuruu.
- 1981: Sillanpää und das Dritte Reich. *Trajekt 1/1981*.
- VAITTINEN, PIRJO 1983: Sillanpään Nuorena nukkuneen vastaanotto Ruotsissa. *Sananjalka 25*.
- 1988: *Niin lähellä, niin kaukana*. Suomesta ruotsiksi käännetyn kaunokirjallisuuden vastaanotto Ruotsissa 1930-luvulla. Pieksämäki.
- VALKAMA, LEEVI 1983: *Proosan taide*. Viisi tutkielmaa. Juva.
- 1985: "Oikean epiikan" kriteeri Koskeniemellä. Touko Siltala (toim.): *Kurki-auran varjo*. Esseitä V. A. Koskeniemestä. Juva.
- VILJANEN, LAURI 1932: F. E. Sillanpää och hans Silja. *Ord och Bild*.
- 1936a: *Taisteleva humanismi*. Kulttuurikriittisiä ääriviivoja Goethesta nykypäivään. Hämeenlinna.
- 1936b: Taide ja moraali. *Valvoja-Aika*.
- 1938a: Ödemarken och trädgården. *Bonniers Litterära Magasin*.
- 1938b: F. E. Sillanpää.
- 1941: Meidän aikamme Homeros? *Illan ja aamun välillä*. Helsinki.
- 1948: Volter Kilpi. *Ord och Bild*.
- 1959: Volter Kilven lyyrillinen eepos; Sillanpään ajanelämyksestä; Kolme mestaria. *Lyyrillinen minä ja muita kirjallisuustutkielmia*. Porvoo.

PÄIVI LAPPALAINEN: *In search of the reader's experience. Aspects of Lauri Viljanen's response to Kilpi and Sillanpää*

The works published by Volter Kilpi and F. E. Sillanpää in the period between the wars are part of the canon of Finnish literary history. The essayist and critic Lauri Viljanen, (1900—1984) for his part, played a role in forming that canon. Sillanpää's works were at once favourably received, whereas the works of Volter Kilpi were puzzling to all contemporary critics, including Viljanen.

The reception of the works of these writers needs to be examined against the horizon of literary expectations prevalent in their day. The writings of both were interpreted in the light of a tradition of Finnish literature describing folk life. In its narrative technique, Volter Kilpi's Archipelago Series (1933—1938) participates in the impulse towards innovation that is seen in the European novel during the period, but this went unobserved because of the nationalist emphasis of contemporary readings. By contrast, the works of Sillanpää e.g. *Nuorena nukkunut* (1931) and *Miehen tie* (1932) fitted the existing model of interpretation in their biogico-psychological philosophy, although even these works were given a mixed reception.

The life-philosophy of the early century ties Lauri Viljanen to the authors under discussion. Sillanpää's ethical viewpoint carries a bergsonian quality, with its belief in the truth in instincts and in its social sympathy. Viljanen is closer to this than he is to Kilpi's aesthetic solipsism, which, so Viljanen argued, left the reader altogether outside the world of the written work.

It might be said that the ultimate problem in the reception of these authors was the type of subject constituted in the narration, and the reader's relation to this subject. Sillanpää's narrator uses his authority to create an image of a total subject and an unfractured universe which contemporaries readily identified with. In Kilpi's Archipelago Series, on the other hand, the narration disintegrates despite the effort towards unification, and this creates a labile subject which the contemporary reader was unable to identify with. It is only after subsequent writing has changed literary expectations that readers have gradually become accustomed to this kind of reader's role, and have found a position for themselves in relation to the series.